

Florbela Espanca

Mnoho zrněk kadidla, jež má být zapáleno, se rozptýlilo po oltáři. Jedno dopadá dříve, jiné později; co na tom záleží?

Marcus Aurelius

Tato sentence největšího básníka mezi mudrci by se dobře vyjímala na náhrobním kameni, avšak nic pevného, nic věčného nelze vepsat do vln, a právě ony jsou jeho náhrobním kamenem.

Zrnko kadidla, jež padlo dříve na oltář, dříve shořelo, a bylo pouze jedním zrnkem kadidla z nekonečného počtu těch, která spadnou a shoří, a z nezměrného množství jiných, která již spadla a shořela. A mne ta nekonečná lhostejnost, odřeknutí se, nezměrná, zoufalecká nicota v tom symbolu nutí rezignovaně svésit křečovitě sevřené ruce a zakrývá mi ústa, jež by chtěla vykřiknout, a v úzkostném očekávání okamžiku, kdy další zrnko kadidla dopadne a shoří, dusí mé vzlyky a kletby...

„Jedno dopadlo dříve, jiné později; co na tom záleží?“

Na okraj sonetu

Básnířka, oděná do bílého a černého sametu jako vlaštovka, vztáhla k návštěvníkovi, jenž se zjevil ve dveřích osvětleného salonku, štíhlou ruku, s nehty lesknoucími se jako šperky.

Velké květy na světlém kretonu dodávaly malému příbytku veselý a slavnostně intimní vzhled. Ze zapnutého radiátoru sálalo do celé místnosti příjemné teplo. Na stěnách visely vzácné talíře z čínského porcelánu a obraz prosluněné návsi od Alberta Souzy. Tu a tam se z fotografií vystavených na hromadách knih a na stolečcích usmívalo několik tváří. Tři obrovské vázy byly plné bělostných kamélií, jež připomínaly ledovou dokonalostí bezkrevné voskové květiny.

Listopadové odpoledne tam venku povlávalo ve smutečných závojích a naléhalo na okenní tabule jako šedé, těžké, neprůhledné závěsy. Houkání sirén protínalo přítmi soumraku plačtivými steny, nasáklými beznadějí a smutkem.

„Víš, dnes jsem dokončila svoji sbírku veršů...“

A se zářivým úsměvem dodala:

„Krásným sonetem!“

Jeho úsměv se stal něžnější, dodal jeho vážným očím více jasu a rozvolnil tvrdé linie jeho úst s úzkými rty.

Posadil se na židli, kterou mu nabídla, spokojeně se rozhlédl po přívětivé a útulně zařízené místnosti a zašeptal:

„Řekni mi ho.“

Básnířka se soustředila, upřela oči, jejichž vágní pohled jako by se utápěl ve snu, do jednoho bodu v prostoru, a nevědomky přebírajíc prsty velké kuličky svých růžových korálů, začala jemným, smutným hlasem recitovat:

Všechno se hroubí, sesouvá a padá!
Paláce mizí ve tmě zřítelnic,
namísto zahrad – nehostinná lada!
Nic nechápu – už, Bože, nevím nic!

V horečné vřavě cválá kavalkáda
vítězných vášní, temných kouzelnic!
Můj démant puká, moje růže zvadá.
Nic nemám – Bože, teď už nemám nic!

Ty můry nespavosti, zpité touhou!
To šílenství, jež nahání mi strach
a činí noc tak nekonečně dlouhou!

Ó hrůza! sama být v tom nepokoji!
Ó hrůza! chovat ve svých útrokách
sta duší, které smějí se té mojí!

Dlouhé ticho... Sirény venku řvaly čím dál žalostněji,
čím dál truchlivěji. Z jedné kamélie se náhle snesl na koberec
déšť okvětních lístků.

„Tak co?“ dotázala se potichoučku básnířka.

A jeho hlas dojatě zašeptal:

„Jak jsi bolestná! Nazval bych tě sestřičkou bolesti. Do
tvých očí se snad vejde veškerý smutek tohoto světa, tvá ústa
jsou sama krásný bolestný verš a tvůj hlas zhudebněný žal...“

A zopakoval poslední tercet:

Ó hrůza! sama být v tom nepokoji!
Ó hrůza! chovat ve svých útrokách
sta duší, které smějí se té mojí!

„*La beauté est douloureuse...*“ to již řekl Anatole.

Opět nastalo hluboké ticho, jež náhle přerušil jeho hlas:

„Ten sonet, jímž uzavřeš zlatou bránu své krásné knihy,
sonet, který ji vysvětluje a zároveň ji shrnuje, mi připomíná
případ, který mě velice zaujal při mé poslední pouti po pa-
řížských nemocnicích. Kdybych se neobával, že tě rozesmut-
ní, vyprávěl bych ti jej.“

„Vyprávěj,“ odpověděla stručně, natahujíc k němu ruku,
a on ji políbil.

„Vzpomínáš na tu brazilskou prozaičku, kterou jsi mi
jednou představila na oslavě u svých rodičů? A na majora L.,
který se do ní tehdy zamiloval? Víš, že se asi před dvěma lety
v Paříži vzali? A právě o nich, respektive o něm, ti chci vy-
právět. Byl jsem za ním letos v létě v jednom pařížském ústa-
vu pro duševně choré.“

„To jsi také nevěděla?“ reagoval na její tázavý pohled.
A jiným tónem dodal: „Dovolíš?“

Vyndal pouzdro na cigarety, zapálil si a začal:

„Jak si snad vzpomínáš, ta vášnivá láska naprosto udivila
všechny v jejich okolí. Ona byla ošklivá, neohrabaná, ne-
uměla se oblékat, on pravý opak, úspěšný a dandy. Ale podle
mne je vysvětlení víc než prosté: ta ošklivka byla inteligentní,
nadaná, oduševnělá a měla určitý půvab, ale hlavně měla
kouzlo mimořádné představivosti pulsující životem, vášnivou
a barevnou, plnou úžasné síly, jakou mají hluboké pralesy
v její brazilské vlasti. A právě ta představivost ho uchvátila tak,
že z ní nakonec zešlel...“

„Nevidím v tom žádnou souvislost se svým sonetem...“

On ji s předstíranou netrpělivostí přerušil:

„Jsi jiná, než ostatní ženy, ale teď se chováš typicky žen-
sky. Počkej přece ...“

Básnířka se usmála a čekala na pokračování, opět mecha-
nicky přebírajíc kuličky svého růžového náhrdelníku.

„Jednoho dne, brzy po svatbě, začal mít zvláštní předsta-
vy. Proměňovala se mu před očima. Začal v ní odhalovat,
skrze její romány, různé skryté bytosti. To je zvláštní, ne?“

V *Bílé duši* ji viděl neposkvrněnou, nevinnou, chladnou a vzdálenou, jak s polekaným pohledem a se vztaženými útlými pažemi, nedovolujíc lásce, aby se přiblížila, chodí po světě nedotknutelná a posvátná mezi uctivými řadami mužů, kteří se ani neodvážejí zatoužit po její nehmotné kráse. Když s úsměvem umírá, její pannenské tělo vyhloubí na loži velikosti kolébky důlek, podobný vlaštovčímu hnízdu. V *Přepychovém květu*, dalším jejím románu, ji ale objevil žhavou a smyslnou, jako rudý květ vášně, po němž muži šílí, kvůli němuž se chovají nečestně a ničí své rodiny, jako hrabivou a skrz naskrz neřestnou kurtizánu. V *Prázdných rukách* to byla žena skeptická, ironická, bez iluzí, vším opovrhující a vše přezírající, stále zcela lhostejná, pod jejímž ledovým dechem a chladným dotykem uvádá vše krásné a plné nadšení a zanícení. V *Cláudii* ji odhalil jako sestrovražedkyni. V *Marném životě* ji slyšel lhát, jen a jen lhát, lhala z čiré radosti, že lže. Ve *Vášnivé lásce Marie Teresy* se neuměl zbavit představy, že je to ona, kdo bláznivě líbá šíleného milence.

Jaká tedy vlastně je? Jaká je tato žena? Jaká vlastně je jeho žena? Kolik v ní je žen? A tak, když ji svíral v náruči, viděl tu druhou, tu s tou bílou duší, vztahující chvějící se ruce, aby ho s pohledem plným hrůzy odehnala. Když ji něžně líbal sladkým polibkem milence, spatřil na jejích ústech úsměv *Přepychového květu*, viděl, jak se její rudě namalované rty pootvírají v úsměvu kurtizány. Když ji pozoroval, jak oduševněle, s nejvyšším zanícením diskutuje o nějakém uměleckém díle či o nějaké vznešené činnosti, hned si pomyslel: 'Ale vždyť v nic nevěří.' A tak ji slyšel celé hodiny lhát, ona sama byla ztělesněná lež, její tělo bylo mnoha cizími neznámými těly, v její duši se zmítalo tisíce duší. A jevila se mu tak jako hydra s tisíci hlavami, tisíci těly, tisíci dušemi!

A začal se jí pomalu stranit a mít z ní strach. Číhal na její sebemenší gesto, na sebemenší výraz její tváře. Viděl ji vždy

s jinou maskou a uměl je už všechny rozeznat, pěkně jednu po druhé.

Tenhle úsměv je úsměv Cláudie, když zařala nehty do hrdla své sestry a viděla ji umírat. Ten vágní pohled, napůl ironický, napůl opovrhlivý, byl pohled ženy, která v nic nevěří, ženy rozčarované životem. To rychlé sklopení víček sloužilo Cláudii k tomu, aby skryla blesky svého pohledu, když se v polostínu myrtové zahrady její milenec usmíval na její sestru. Ten další výraz, to bylo něžné pousmání Angéliky, s nímž zvedala těžké křišťálové vázy tulipánů. Takto, stejným unylým, znaveným pohybem odhazovala Salome své nepoddajné vlnité vlasy, těžké jako masivní zlatá helma. Maria Teresa se právě takto rty dotýkala okvětních lístků květin, když na ni milenec upíral pohled, jímž ji svlékal, brutální jako faunovo sevření...

A vytanuly mu ve vzpomínkách celé scény z jejich románů, které znovu prožíval, které se mu prolínaly s jeho vlastním životem, až nakonec nedokázal oddělit pravdu od fikce.

Žena s ním prožila dva nešťastné, bědné, děsivé roky!

Když ji svíral v náruči, vpíjel se do jejího pohledu, aby ji spatřil, ale jako by se nakláněl přes římsu nad propastí, v níž hučí moře, rozeznával pouze bílou pěnu snů, pod níž u dna hučela černá voda. A tak zklamán, vyděšen, vykřičel s pláčem své zoufalství z toho, že neví, kdo je jeho žena, kdo je ta žena, která je jeho manželkou!

Říkal jí Angélica a chtěl, aby chodila pořád v bílém, s vysokým límcem z bílého tylu, jako Angélica z jejího románu. Jako Marii Teresu ji chtěl vidět vždy v černém sametu, s hladkými vlasy a ofinou na čele. Říkal jí Cláudie a zahrnoval ji šperky, nutil ji, aby nosila na ruce několik prstenů, na krku velké korále, a aby její paže svíraly tvrdé náramky otrokyně, a jako Salome ji nestoudně svlékal a nechával ji polonahou s nespoutanými vlnitými vlasy, s černýma očima orámovanýma dvěma černými linkami až ke spánkům.

Když ji slyšel smát se, sledoval hudbu jejího smíchu s hlubokým soustředěním. Kdo se to vlastně směje? Čí je ten výbuch smíchu? Angélica se nikdy nesmála, zemřela mladičká s jediným úsměvem na panenských rtech... Salome se smála hlasitě, její výbuchy smíchu protínaly ticho jako dýky... Cláudia se uměla jen usmívat... Tak čí to je smích?

Když ji slyšel mluvit, sledoval pohyb jejích rtů pozorně, jako by luštil záhadu, na níž závisí jeho život. Jakou lež vyřkla, ta prolhaná žena? Jakou ledově nostalgickou frází to zašeptala, ta žena bez iluzí? Jaké chlípné tajemství mu svěřila ta kurtizána?

A jak se jmenuje on? Kdo vlastně je? Milenec Marie Terezy, který ji oblékal celou do růžového a pokrýval ji polibky? Nebo ten chlípný a brutální hrabě, který měl Salome na koberci ze žlutozelené kožešiny jako lev lvíci? Nebo ten zamilovaný a romantický student, který četl Musseta a po nocích vstával a hrál na klavír Chopinova nokturna?

Ve svých jasných okamžicích, jichž ubývalo, úpěnlivě plakal s hlavou v manželčině klíně. Ona ho milovala, bylo jí ho líto, utěšovala ho a uklidňovala jako nemocné dítě. Nakonec zešilel docela a museli ho internovat v blázinci. A tam jsem za ním, má sladká básniřka a přítelkyně, jednoho zářivého letního dopoledne minulého roku zašel."

Básniřka stále vykonávala týž magický pohyb – bílými štíhlými prsty přebírala kuličky svého růžového náhrdelníku. Její pohled zaměřený slzami chvíli bloudil po místnosti, zastavil se na zářivě lesklém radiátoru a tam setrval jako hypnotizovaný.

„Mám s sebou dopis sestávající jen z několika vět,“ pokračoval. „Napsal ho tenkrát a dal mi ho, abych ho odevzdal jeho ženě. Chceš, abych ti ho přečetl?“

Přikývla.

„Maria, vyžeň všechny ty ostatní a zůstaň jen ty. Nechci na tvé tváři všechna ta cizí ústa, protože se tě bojím. Bojím se

té přišery s tolika jmény, dříve ses jmenovala pouze Maria. A já? Jak se jmenuji já, má drahá ženo...“

Básniřka ho náhle přerušila, zakrývající mu jemně ústa rukou.

„Už dost...“

Její oči, třpytící se za slznou clonou, se setkaly s jeho vážným pohledem, jenž vzápětí zjhl.

Z kamélií padaly na koberec okvětní lístky bílé jako neposkrvněný sníh. Velké květy na světlém kretonu jako by se je snažily napodobit, zdály se náhle unylejší, jako napojené zářivým těžkým aroma. Barvy porcelánového nádobí na stěnách se rovněž leskly tlumeněji. Úsměvy na fotografiích v koutech, kam nezasahovalo světlo lampy, nabyly jisté vágnosti.

Venku listopadový večer trhal své smuteční závoje, aby studený podzimní měsíční svit mohl postříbřit temné cesty. V přístavu umklk plačtivý řev sirén. V místnosti bylo slyšet pouze tichý zvuk korálek narážejících na sebe v básniřčiných prstech. Podobal se zvuku lastur, jimiž moře smývá po písku pláže...

A tu se do těžkého ticha tajemného a přesladkého rozechvění, jež je obestíralo, ozval jeho hlas pomalu recitující poslední tercet:

Ó hrůza! sama být v tom nepokoji

Ó hrůza! chovat ve svých útrobach

sta duší, které smějí se té mojí.

Když v setmělé místnosti dozněla poslední slabika verše, zašeptala básniřka s obavami v hlase: „A ... ty se nebojíš, že zešílíš?“

Po těch slovech, vyslovených smutně až malomyslně, se v jeho vážných očích rozhořel veselý plamínek a do tmy zaslvi-

tily jeho zuby. Naklonil se k ní, jako by chtěl, aby jeho slova zůstala navždy vryta v jejím nitru:

„Duše básníků jsou světa, jež neoslňují, ale září jako hvězdy...“

Z květů kamélií postupně opadávaly další lístky. Usmála se a smutně pokývala hlavou:

„Básníku!“

A oba mlčky sledovali, jak poslední okvětní lístky dopadají na koberec jako tichouňké kapky vody.